

MÜNCHEN-SZINDRÓMA KONTRA POLITIKAI REALIZMUS

PATÓ ÁKOS

Főáramú liberális sajtótermékekben meglehetősen gyakran találkozni manapság az 1938-as müncheni konferenciára tett történelmi utalásokkal. Ezeknek az utalásoknak a kontextusát a Trump elnök által az orosz–ukrán háború lezárására kezdeményezett béketárgyalások jelentik, melyeket a tárgyalásos rendezés ellenzői előszeretettel hasonlítanak Neville Chamberlain elvetélt kísérletéhez, hogy Hitlerrel szemben megőrizze Európában a békét. Mint ismert, 1938-ban ezek a kísérletek kudarcra értek véget, mivel Hitler néhány hónappal később megszállta Csehszlovákiát, amiből a tárgyalások ellenzői azt a következtetést vonják le, hogy a jelenlegi helyzetben Putyin hasonlóan cselekedne Ukrajnával, sőt ha nem állítjuk meg, néhány éven belül Európával szemben is. Ez az analógia azonban több szempontból sem állja meg a helyét. Ez az írás ennek az állításnak az alátámasztásával foglalkozik. A mai „münchenezők” az orosz agresszió tényéből kiindulva azt a látszatot keltik, mintha ezt az agressziót nem előzte volna meg egy sor stratégiai hiba és provokáció a Nyugat (éspedig elsősorban az Egyesült Államok) részéről. Ez az eljárás azért problémás, mivel figyelmen kívül hagyja, illetve egyoldalúan félremagyarázza a vizsgált eseményekhez elválaszthatatlanul hozzátartozó világtörténelmi-politikai kontextust, s ezáltal a megértés torzulásához vezet. Az orosz–ukrán háború ugyanis kezdettől fogva egy világpolitikai konfliktusrendszer egyik lokális leágazása, mely konfliktusrendszerben minden fél a saját önös hatalmi érdekeinek megfelelően cselekedett, s cselekszik mindmáig. Egy esemény történelmi kontextusának behatárolása természetesen soha nem mentes teljesen bizonyos mértékű önkényességtől, lévén a történelmi folyamatok nem zártak, hanem egymással szoros átfedésben léteznek. Ugyanakkor például a Szovjetunió összeomlása egyértelmű fordulópontot, korszakhatárt jelent, amennyiben egy olyan hatalmi vákuumot hozott létre, amibe a stratégiai pozícióban lévő Washington töle telhetően igyekezett benyomulni, egy ponton túl válaszként készítette ezzel Oroszországot. Másodszor teljes mértékben figyelmen kívül hagyják a hatalmi realitásokat, amikor Ukrajna végletekig tartó támogatása mellett foglalnak állást Oroszország ellenében. Egy ilyen támogatás ugyanis Ukrajna valóban bátor kitartása ellenére sem elég önmagában Moszkva legyőzéséhez (értve ezalatt *legalább* a 2022-es határok visszaállítását), a nyugati hatalmak nyílt háborús részvétele pedig minden valószínűség szerint világméretű katasztrófához vezetne. Olyannyira, hogy a keserű realitások felmérése mellett aligha tűnik más opció reálisnak, mint egy esetleges kompromisszumos béke, amit Ukrajna semleges státusza, esetleg hosszabb távon az Európai Unióba való felvétele követne. Egy ilyen béke útjában jelenleg számos akadály áll, kezdve a nyugat-európai neoliberais vezető elitek ellenkezésétől (jóllehet, ez Washingtonnal szemben nem sokat nyom a latban) a kedvező helyzetéből profitálni akaró Oroszország húzódozásáig. Mégis, józan ésszel felfogva ez az a cél, ami felé rövidebb-hosszabb távon a Nyugatnak, de Oroszországnak is, törekednie kell.

A FELELŐSSÉG KÉRDÉSE

A liberális–neokonzervatív tábor minden olyan érvelése mögött, mely szerint az Oroszországgal való tárgyalás morálisan vállalhatatlan, politikailag pedig tévedés (ti. mivel Moszkva előbb-utóbb felújítaná invázióját), az a feltételezés áll, hogy a háborúért kizárólag ez viseli a felelősséget, senki más. Ez a feltételezés, amennyiben helyes volna, a moralitás szintjén elméletileg valóban alátámaszthatná a béketárgyalások elutasítását, az ukrán győzelem egyedül elfogadható eredményként való tételezésével azonban így is olyan magasra tenné a lécet, ahonnan vereség esetén csak erős megalázkodás árán lehet visszakozni. Ráadásul, még csak nem is helyes, mivel durván és egyoldalúan leegyszerűsíti a felelősség kérdését.

Ennek a narratívának az állításai ugyanis azt a hamis látszatot keltik, mintha a háború 2022-ben, esetleg 2014-ben lényegében előzmények nélkül tört volna ki, kitörésének egyetlen oka pedig az orosz imperializmus lenne. Ebben az értelmezésben Putyin elnök megválasztása óta nagyszabású birodalomépítési terveket dédelget (ez önmagában még nem volna alaptalan állítás), amiknek végső célja a Szovjetunió – vagyis egy diktatórikus, autoriter birodalom – határainak visszaállítása Európa keleti végein. A merészebbek egyenesen odáig mennek, hogy az orosz veszélyt azokra a volt szocialista országokra (és még *tovább*) is kiterjesztik, melyek szigorú értelemben sosem voltak a Szovjetunió részei, hanem annak befolyási övezetébe tartoztak, mint például Csehszlovákia, Lengyelország vagy éppen Magyarország. Ez a narratíva azonban alapvetően téves, ami három pontban mutatkozik meg.

Oroszország korlátozott győzelmet fog aratni Ukrajnában

1) Nem ismeri fel, vagy még inkább direkt elhallgatja azt a tényt, hogy a személyes vágy (legyen bár az a világ egyik leghatalmasabb országa vezetőjének vágya is) és az a stratégia, amit egy ország a gyakorlatba átültet, két külön dolog, és amíg az előző a legtöbb esetben magánügy, addig az utóbbi *valóban* politikai kategória. Ez azért lényeges, mivel kizárólag ezt figyelembe véve lehetséges Putyin elnök (volt) Szovjetunióval kapcsolatos

állításait helyesen értelmezni. Nem az a fontos elsősorban, hogy Putyin személy szerint mit akar; állítólagos vagy valós nosztalgiája a szovjet birodalom iránt ebből a szempontból másodlagos. Ami számít, az az, hogy Oroszország erőforrásai reálisan nézve meddig engedik meg hadserege számára, hogy elmenjen, illetve hogy az esetleges (gazdasági, politikai) előnyöket és hátrányokat összevetve mennyire éri meg egy adott terület anektálása – innen nézve ugyanis a nacionalista Nyugat-Ukrajna elfoglalása például már korántsem tűnik vonzónak.

2) Az orosz birodalomépítési törekvések a feltételezettekkel ellentétben nem merevek, vagyis nem irányulnak a Szovjetunió határainak egy az egyben való visszaállítására (ehhez Közép-Ázsiában Kínának és a törököknek is lenne pár szavuk). Ehelyett a jelenlegi háború folyamán azt figyelhettük meg, hogy Moszkva meglehetősen rugalmassággal kezeli a maga elé tűzött hódító célokat, abban az értelemben, hogy azokat a számára éppen reálisnak tűnő forgatókönyvek tekintetében határozza meg. Ez alól az *abszolút minimum*nak tekintett Krím, a Donbász, valamint a többi, Oroszország részeként elismert ukrainai terület jelent kivételt. Az intervenció legelején, még mielőtt a „különleges katonai művelet” Oroszország számára valós háborúvá terebélyesedett volna, Moszkva megelégedhetett volna csak a Donbász elszakításával, amit egy átfogó ukrán leszerelés, kormányváltás és a geopolitikai semlegesség kísérhetek volna. Több év háború után az egykori „népköztársaságok” területénél már több kell, hogy a konfliktust Moszkva otthon győzelemként adhassa el, arról nem is szólva, hogy időközben az orosz hadsereg előrenyomulása is új területek anektálásának perspektíváját villantotta fel. Imperialista Oroszország? Kétségkívül igen. Törekszik-e arra, hogy bizonyos területekre rátegye a kezét? Megint csak igen. Jelenti-e ez azt, hogy Moszkva a végsőig el fog menni, hogy az egykor uralma alá tartozó területek minden négyzetcentimétere fölött visszaállítsa felügyeletét? Aligha. A realitások azok, amik döntenek, azok pedig abba

az irányba mutatnak, hogy a győzelem, amit Oroszország Ukrajnában fog aratni, taktikai jellegű, azaz korlátozott győzelem lesz.

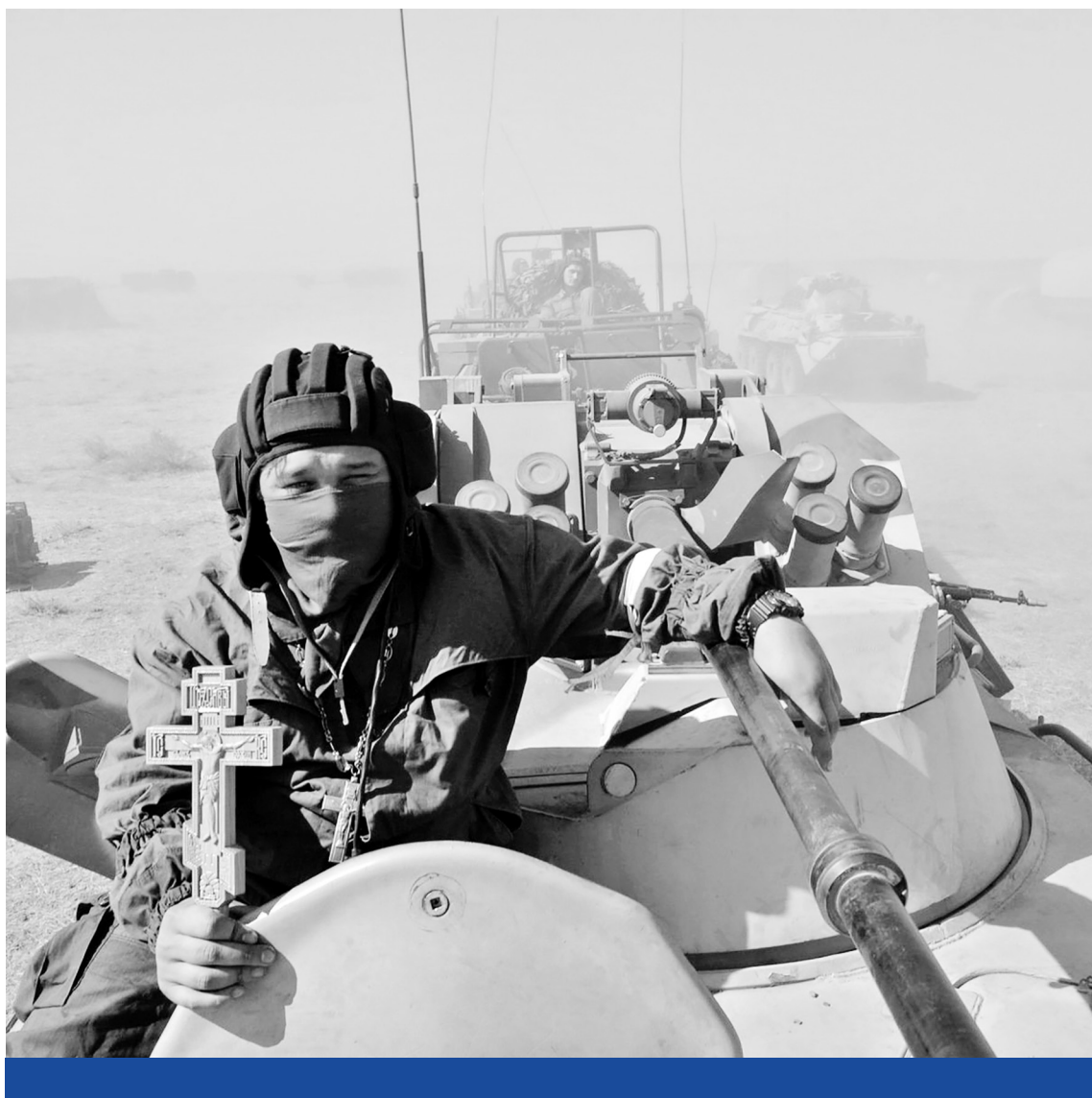
3) Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt az átfogó világpolitikai eseménysort, ami közvetve elvezetett az orosz intervencióig, hiszen ezáltal a konfliktust torzító módon nem kizárólag Oroszország és Ukrajna ellentétére fogjuk redukálni. Ez a redukció azért veszélyes, mivel az a probléma kontextusának mesterséges leszűkítéséhez és ezáltal a megértés jelentős torzulásához vezet, amennyiben úgy ítéli el Moszkva imperializmusát, hogy az Egyesült Államok nem kevésbé imperialista akcióit mint egy „értékelvű” külpolitika jogos lépéseit igyekszik tisztára mosni. Az ukrajnai konfliktus kirobbanásában kezdetől fogva súlyos felelőssége van annak az amerikai külpolitikának, ami 1991 után aktívan törekedett saját hegemon pozíciójának bebetonozására világszerte, s ennek jegyében igyekezett Oroszország ellenében geostratégiai előnyre szert tenni.

Restauráció –

A Szovjetunió sarló-kalapácsos vörös zászlaja az Oroszországi Föderáció gépesített lövészeinek páncélozott szállító harcjárművén Kelet-Ukrajnában, 2022 tavasza (X)

OROSZORSZÁG ÉS AZ ATLANTI VILÁGREND

A realista narratívának igaza van, amikor a NATO keleti terjeszkedésére olyan folyamatként tekint, ami egy ponton túl alapvető biztonsági fenyegetést jelentett az orosz érdekek számára, és ami végső soron Moszkva Ukrajna elleni agresszióját kiprovokálta. Ezt a tényt számos orosz forrás, megnyilatkozás is megerősíti, amik közül itt csak Putyin elnök paradigmajelentőségű müncheni beszédét emelném ki. Ugyanakkor Oroszországnak a politikai Nyugattal való szembefordulásának okai nem egyszerűsíthetők le pusztán erre az egyetlen viszonylatra, azok ugyanis ennél jóval messzebbre nyúlnak vissza, és legmé-

Határon túli misszió –

Orosz csapatok Szíriában
a 2010-es évek második felében
(X)

lyebb lényegüket tekintve az országnak az *atlanti világrend*be való felemás integrációjában találhatók meg. Ez az „integráció” a Szovjetunió felbomlása után az Amerika-központú unipoláris világrend követelményeihez alkalmazkodó és az annak ideológiai bázisát adó, wilsoni gyökerű értékkelvű univerzalizmus égisze alatt volt hivatott végbemenni.

A projekt kezdettől fogva két alapvető hibára épült. Először is arra a számításra, hogy Oroszország, amennyiben esetleges európai birodalmi ambícióit geopolitikailag ellehetetlenítik, illetve ezzel párhuzamosan egy jobb, demokratikusabb jövő alternatíváját felkínálják neki, hajlandó lehet lemondani stratégiai befolyásáról, de ne csak Közép-Európában, hanem saját közvetlen környezetében (az ún. közel-külföld területén) is. Ennek az álláspontnak a legbefolyásosabb képviselője alighanem az a Zbigniew Brzezinski volt, aki Kissinger mellett a hidegháború alatti amerikai külpolitikai gondolkodás egyik legjelentősebb alakjának számít, és aki *A nagy sakktabla* című alapkönyvében egy átfogó világstratégia keretének részeként fogalmazza meg Oroszország elszigetelésének szükségességét. Az ő szavait idézve:

„Könnyű úgy válaszolni az Oroszország jövőjét illető kérdésre, hogy egy Európával szoros kapcsolatban álló demokratikus Oroszország mellett tesszük le voksunkat. Feltehetően egy demokratikus Oroszország nagyobb szimpátiával viseltetne az Amerika és Európa által közösen vallott értékek iránt, s valószínűbb, hogy alárendelt félként venne részt egy stabilabb és inkább az együttműködésen alapuló Eurázsia kialakításakor”,

valamint egy másik helyen:

„Ukrajna elvesztése geopolitikai szempontból kulcsfontosságú volt, mivel nagymértékben leszűkítette Moszkva geostratégiai választási lehetőségeit. Egy Ukrajna fölött továbbra is ellenőrzést gyakorló Oroszország – még a balti államok és Lengyelország nélkül is – megpróbálhatna egy [...] eurázsiai birodalom vezetője lenni [...] Ukrajna [...] nélkül azonban Moszkva bármely kísérlete az eurázsiai birodalom újbóli felépítésére valószínűleg teljes elszigetelődéshez vezetne.”¹

Ezek a feltételezések azonban alapvetően hibásnak bizonyultak, és nemcsak azért, mert nem mérték fel helyesen Moszkva eltökéltségét Ukrajnának *legalább* geopolitikailag semleges államként való megtartására, hanem azért is, mivel nem vették kellő következetességgel figyelembe Oroszországnak a Nyugattól jelentősen eltérő társadalomszerkezetét, amely akadályt képez mindenfajta – nyugati típusú – demokratizálási kísérlet számára.

A jelen helyzet kialakításáért az expanzionista nyugati politikát is felelőség terheli. Jóllehet, a washingtoni adminisztráció hivatalosan nem kezelte Oroszországot ellenségeként, bizonyos – elsősorban a saját nemzetbiztonságát illető kérdésekben – pedig időről időre hajlandó is volt Moszkva pártját fogni, a piaci fundamentalista doktrínák projektálásával maga is aktívan hozzájárult az oligarchisztikus állapotok fenntartásához. Ez pedig ahhoz vezetett, hogy az orosz népesség fokról fokra elidegenedett a nyugati modelttől, annál is inkább, mivel Washington egykori ellenfele átmeneti gyöngeségét nyíltan saját geopolitikai pozícióinak megerősítésére használta fel.

Az amerikai részről elkövetett őshiba az volt, hogy úgy várta el Moszkva jóindulatú politikai együttműködését, hogy közben olyan potenciális veszélyforrásként is tekintett rá, aminek túlzott megerősödését mindenképpen meg kell akadályozni. Mármost egy ilyen politika önmagában még nem feltétlenül volna ördögtől való, működni viszont csak annyiban működhet, amennyiben a felek kölcsönösen tiszteletben tartják egymás alapvető stratégiai érdekeit. Ehelyett azonban az Egyesült Államok arra próbálta meg átmeneti hegemon pozícióját felhasználni, hogy Oroszország esetleges felemelkedése számára kedvezőtlen geopolitikai viszonyokat teremtsen, aminek során számos olyan intézkedést hozott, amikkel alapvetően sértette Moszkva biztonsági igényeit. Ilyen intézkedés volt többek között 2002-ben a ballisztikusrakéta-elhárító rendszereket korlátozó egyezmény egyoldalú felmondása, valamint az a törekvés, hogy a NATO-t az egykori szovjet tagköztársaságok (balti államok, Grúzia, Ukrajna) területére is kiterjessze. Ez a politika ugyanakkor teljességgel a fennálló erőviszonyokon alapult, következésképp csak addig és ott volt működőképes, amíg és ahol az Egyesült Államoknak megvolt a képessége arra, hogy Oroszországot elretentse. Onnantól kezdve viszont, hogy az amerikai pozíciószerezés megakadályozásának stratégiai jelentősége Moszkva számára meghaladta a Nyugat részéről várható esetleges válaszreakciók okozta károk súlyosságát, Amerikának azzal a ténnyel kellett szembenéznie, hogy a világháború kockázata nélkül, de valószínűleg még azzal *együtt sem* (tekintettel Oroszország nagyobb erőkoncentrációs képességére saját közvetlen közelségében) képes leendő szövetségeseit megvédeni; ennek veszélyét viszont nem vállalta magára. Ezen a ponton egy alapvető különbségre szükséges felhívni a figyelmet! Amíg ugyanis az egykori szovjet blokkba tartozó közép-európai országok NATO-csatlakozása – még ha szembe is ment Baker Gorbacsovnak tett felemás ígéreteivel – nem jelentett különösebb gondot Oroszországnak, addig saját közvetlen közelében akár a nyílt intervencióig is hajlandó elmenni. Ilyenre márpedig két esetben is sor került: 2008-ban Grúziában, illetve 2014/2022-ben Ukrajnában.

**az expanzionista
nyugati politikát
is felelősség terheli**

1 Zbigniew BRZEZINSKI: *A nagy saktábla*. ford. HRUBY József, Antall József Tudásközpont, Bp. 2017. 78. és 134.

UKRAJNA TRAGÉDIÁJA

Ukrajna geopolitikai jelentőség tekintetében messze kiemelkedik a többi poszt-szovjet tagállam közül. Ennek oka nyersanyagai, valamint termőföldjei mellett elsősorban az ország földrajzi pozíciójában rejlik, ami Ukrainát Oroszország számára kulcsfontosságúvá teszi európai nagyhatalmi pozíciója szempontjából. E pozíció jelentőségéről az előzőekben már idéztem Zbigniew Brzezinskit, akinek a geopolitikai koncepciója alapvetően épít Halford Mackinder magterület-elméletére, amennyiben Euráziát és annak „szívtájékát” a világhatalom szempontjából kulcsfontosságú térségnek tekinti. Amennyire leegyszerűsítés a konfliktusért kizárólag Moszkvát hibáztatni, legalább annyira hamis lenne annak okait egyoldalúan Washington és a NATO nyakába varrni. Azok ugyanis már kódolva voltak a modern Ukrajna etnikai és kulturális megosztottságában, olyannyira, hogy Huntington például 1996-ban az ország szétszakadását prognosztizálta.

Ukrajna a Szovjetuniótól való elszakadásától, sőt már jóval régebbtől fogva erősen heterogén ország, mely történelme során soha nem volt a szó szoros értelmében nemzetállam. A Kárpátoktól a Donyec-medencéig, Volhíniától a Krímig jó féltucatnyi kisebbsége mondhatja Ukrainát hazájának, akik között katolikusok, ukrán és orosz ortodoxok, valamint muszlimok, oroszok, tatárok, románok, lengyelek, bolgárok és magyarok egyaránt vannak. Eredetileg maga az országnév (Ukrajna ~ *u krajina* = a határon, határvidék) sem volt több egyszerű földrajzi fogalomnál, mely csak a kora újkortól fogva jelölte többé-kevésbé következesen az akkori Orosz Cászárság és a Lengyel–Litván Unió közötti térséget. Ezeknek a területeknek a határai azonban ekkor még meglehetősen homályosak voltak, ráadásul a történelem során számos ország osztozott rajtuk. Az első történelmileg a Kijevi Rusz, mely fénykorában Kelet-Európa egyik meghatározó nagyhatalma volt. Ezt követte a teljesség igénye nélkül és a peremterületeket nem számítva az Arany Horda, Litvánia, majd a lengyelekkel alkotott közös állama, a Habsburg Birodalom és az Osztrák–Magyar Monarchia, a cári Oroszország, a Lengyel Köztársaság, a Szovjetunió, mígnem

Rezsimváltás –

A 2013–14-es ukránai „színes forradalom” állomásai: az Ukrán Nacionalisták Kongresszusának felvonulása vörös-fekete banderista zászlók alatt 2013. december elsején... (Wikimedia Commons)

1991-ben megalakult a független Ukrajna. Ez az állam a Kijevi Rusz és a Kozák Hetmanátus magterületein kívül magában foglalt számos egyéb területet is, többek között Kárpátalját, a Krímet és Észak-Bukovinát, az ott élő őslakos kisebbségekkel együtt.

Az új államon belül a fő választóvonal az ukrán kulturális identitású Nyugat-, valamint a döntően orosz kulturális-nyelvi befolyás alatt álló Dél- és Kelet-Ukrajna között állt fenn. Ezen ellentét etnikai előfeltételeinek megteremtésében elsősorban azokat az orosz asszimilációs törekvéseket terheli a felelősség, amik egy téves történettudományos tézis legitimációs bázisáról kiindulva az ukrán nyelvben pusztán az orosznak egy alsóbbrendű vidéki változatát látták, és azt tőlük telhetően igyekeztek felszámolni. Ez a politika volt jellemző a cári időszakra, valamint egy viszonylag rövid kivételtől eltekintve a kommunista uralom idejére is, eredménye pedig az lett, hogy Ukrajna bizonyos területei (különös tekintettel a nagyvárosokra) eloroszosodtak, és a születőfélbe lévő ukrán nacionalizmust már gyökereiben szembeállította Oroszországgal. A probléma ugyanakkor nem önmagában az etnikai-kulturális pluralitásban áll, annál is kevésbé, mivel „tisztán” ukrán, illetve orosz identitás meglétéről közösségi szinten legfeljebb a nyugat-kelet pólus két vége felé lehet beszélni, a legtöbb esetben az identitások keveredése figyelhető meg. A ’90-es évektől fogva Ukrajna önmeghatározására (nemzetállam vagy multietnikus állam), illetve az ezzel együtt járó geostratégiai orientációjára nézve két, egymással összeegyeztethetetlen álláspont volt. Az egyik, Nyugat-párti álláspont értelmében Ukrajnának *par excellence* ukrán nemzetállamnak kellett volna lennie, melynek jövője egyértelműen nyugati szövetségi rendszeren belül van, a másik, oroszpartí irányvonal szerint az országnak meg kellett volna maradnia a fennálló viszonyok talaján, külpolitikailag pedig Oroszország felé kellett volna orientálnia.

Mindezzel együtt a fiatal ukrán állam első huszonkét éve viszonylag békésnek mondható. Ugyan az ország politikai életét katasztrofális mértékű korrupció terhelte, az ezzel kapcsolatos bűnözés pedig az oroszországi viszonyokhoz volt hasonló, a külpolitika viszonylatában a Nyugat- és az oroszpartí

...és az Euromajdanra átnevezett kijevi Függetlenség tér (Maidan Nezalezhnosti) európai unió zászlókkal 2013. december 11-én (Wikimedia Commons)

irányvonalnak egyfajta egyensúlya jellemezte, ami abban nyilvánult meg, hogy az ország sem Washington, sem Moszkva mellett nem kötelezte el magát döntően. Ez alól még a 2004-es „narancsos forradalom” sem jelent érdemi kivételt. Jóllehet, ekkor az állítólag elcsalt választások apropóján Viktor Janukovics helyére Viktor Jusczenko személyében nyugatos irányvonalat képviselő jelölt került az elnöki székbe, és a kormány a nacionalista mítoszépítés irányába is lépéseket tett (megjegyzendő: a sovinszta Sztjepan Bandera, akinek Ukrán Nemzeti Hadserege 1943-ban 60–120 ezer volhíniai lengyelt mészárolt le, a Jusczenko-adminisztráció alatt kapta meg posztumusz az Ukrajna Hőse címet), ám a külpolitikában stratégiai jelentőségű váltás nem történt. Jusczenko 2006-ban Janukovicsot nevezte ki miniszterelnöknek, aki négy év múlva Julija Timosenkót legyőzve köztársasági elnökként visszatért a hatalomba.

Alapvető változásra csak 2013/14 során került sor, amikor is az Egyesült Államok által támogatott liberális és nacionalista tüntetők eltávolították a hatalomból az időközben visszatért Janukovics elnököt, ami országszerte zavargáshoz vezetett. Az utólag Euromajdan néven ismert eseménysort Janukovics azon döntése váltotta ki, hogy szemben az előzetes tervekkel, mégsem írja alá az Európai Unióval való társulási szerződést, s ehelyett inkább az Oroszország vezette Eurázsia Unióval fennálló kapcsolatokat mélyíti. Amennyiben hihetünk Mikola Azarov exminiszterelnöknek, a döntés hátterében az a gazdasági megfontolás állt, hogy az Európai Unió által felajánlott 610 millió eurós kölcsön helyett Moszkva 15 milliárd dolláros kölcsönét és gázárscsökkentést

fogadjanak el. A 2014-es fejlemények minden tekintetben fordulópontot jelentenek Ukrajnának a Nyugathoz, illetve Oroszországhoz fűződő viszonyrendszerében. Szemben 2004-gyel, amikor a hatalomváltás erőszakmentesen zajlott le, Janukovics eltávolítása az események olyan eszkalációjához vezetett, ami több szempontból is sértette az orosz vezetést. Először is tagadhatatlan, hogy az orosz kisebbséget – Ukrajna egyéb nemzeti kisebbségeivel együtt – 2014-et

követően valóban komoly sérelmek érték, még ha a népiértés vádjá, amit Moszkva 2022-ben *casus belliként* használt, túlzó is. Ezek a sérelmek számos szinten jelentkeztek, legyen szó az erőltetett ukránosító politikáról, vagy az orosz etnikumúak és a Majdan-elleni tüntetőket ért atrocitásokról. A kormányváltás utáni ukrán állam számos lépése finoman szólva sem illik bele egy magát nyugati értelemben vett demokratikus, európai államként meghatározó ország profiljába. Az új ukrán vezetés bizonyos, a nyugati integrációval kapcsolatban várható lépései az erőviszonyok radikális megváltozásával fenyegettek, melynek egyértelműen Moszkva lett volna a vesztese.

Ezzel kapcsolatban két fejleményre feltétlenül rá kell világítani. 1) Először is a szevasztopoli flottabázis kérdésére, aminek fenntartása létfontosságú Oroszország fekete-tengeri pozícióinak megőrzéséhez. A kikötőváros az orosz fekete-tengeri flotta központjaként már a cári időkben is komoly stratégiai jelentőséggel bírt Moszkva számára, és e jelentősége nem csökkent a szovjeturalom alatt sem. A Szovjetunió felbomlása után a Krím a független Ukrajnához került, azonban némi vita után a felek megegyeztek, hogy bár a támaszpont Ukrajna része marad, az orosz hajók az ukrán haditengerészettel együtt használhatják a kikötőt. Az Euromajdant követően viszont a támaszpont sorsa kérdésessé vált, ami cselekvésre készítette az orosz vezetést. Számításba véve, hogy Szevasztopol elvesztése esetén Oroszország rendkívül jelentős stratégiai hátrányba kerülne a Fekete-tenger térségében, Moszkva a félsziget elfoglalása mellett döntött, amiben a helyi, döntően orosz lakosság is támogatta. 2) Másodszor itt van Ukrajna esetleges NATO-tagságának a kérdése, aminek legfontosabb következménye a fekete-tengeri flottabázis elvesztésén túl az lett volna, hogy az Egyesült Államok előtt megnyílik a lehetőség ballisztikusrakétavédelmi-rendszerek, valamint közép-hatótávolságú rakéták ukrainai telepítésére. A közép-hatótávolságú rakéták telepítése (amit egyébként fordított esetben az Egyesült Államok sem volt hajlandó elnézni az oroszoknak, bár a Szovjetunió kubai rakétatelepítései már maguk is válaszlépések voltak amerikai rakéták Törökországban való elhelyezésére) azért lett volna különösen veszélyes,

Ukrajna nemzeti kisebbségeit komoly sérelmek érték

mivel ezekkel a NATO a korábbinál jelentősen rövidebb idő alatt érhetne volna el Moszkvát. Közvetve erre a veszélyre utalt maga Putyin is, amikor egyik interjújában a következőket mondja: „Az Egyesült Államok rakétaival a küszöbünkön áll. Túlzott követelmény az, hogy ne telepítsenek csapásmérő eszközöket a házunk tájára? Az amerikaiak hogyan reagálnának, ha valaki a kanadai vagy a mexikói határra telepítene rakétákat?”²

Bár a minszki békefolyamat keretein belül Oroszország, Ukrajna, Franciaország és Németország kísérletet tettek a konfliktus európai formátumban való pacifikálására, ezek a törekvések utólag kudarcosnak bizonyultak, egyrészt azért, mivel annak európai garانتálói pusztán időnyerésnek szánták Ukrajna számára, másrészt pedig, mivel annak sikere az Egyesült Államok ellenében amúgy is rendkívül kérdéses lett volna.

GLOBALIS VESZTFÁLIA

Világos, hogy azok a stratégiák, amik keretében a Nyugat a hidegháború vége óta Oroszország- és Ukrajna-politikáit kidolgozta, fenntarthatatlanok, mivel súlyos tévedéseken alapultak. Ezek összességében egyetlen problémára vezethetők vissza: arra, hogy a Nyugat – elsősorban az Egyesült Államok és angol-szász szövetségesei – a Szovjetunió összeomlása után a geopolitikai hübrisz jegyében megpróbálta hatalmát világ szinten kiterjeszteni és egy egypólusú világrendet létrehozni. E politikák azonban, melyek az amerikai befolyás kiterjesztésében a globális biztonság biztosítékát látták, mind ideológiailag, mind az erőviszonyok felmérésének tekintetében súlyos tévedéseken alapultak: nem vették kellő súllyal számításba Oroszországnak a Nyugattól alapvetően különböző társadalmi viszonyait, illetve az általuk létrehozni kívánt világrendet az Egyesült Államok pillanatnyi globális erőfölényére alapozták. Így végső soron ahelyett, hogy valódi biztosítékot nyújtottak volna az orosz imperializmus jövőbeni újjáéledésével szemben, éppen ennek az ébredésnek a folyamatát gyorsították meg. A helyzetet Ukrajna szempontjából súlyosbítja, hogy bár Kijevnek még a háború kitörését követően is többször lehetett volna alkalma a mainál kedvezőbb feltételekkel békét kötni, ezt – részben a nyugati ígéretések miatt – egyszer sem tette meg.

Amit megtehetünk, az az, hogy józanul felmérjük a realitásokat, és ezeknek megfelelően alakítjuk ki a jövő geopolitikai stratégiáit. Miről is van szó tehát tulajdonképpen? Röviden arról, hogy a háború zsákutcába jutott, melyben egyik oldal sem képes döntő győzelmet aratni. Ennek a patthelyzetnek az előállta persze reálisan nézve a legkevésbé sem meglepő és nem is új fejlemény. Onnantól kezdve, hogy Moszkva kezdeti tervei a „különleges katonai hadművelet” gyors végrehajtására megíúsultak, az orosz vezetés pedig azóta sem hajlandó országa teljes kapacitását – vagy legalábbis e kapacitás nagy részét – bevetni Ukrajna ellen, Oroszországnak nincsenek meg a képességei a *stratégiai* győzelem kivívására. A másik oldalról viszont Ukrajna sincs olyan helyzetben, hogy akár a Nyugat egyöntetű támogatása mellett is *bármilyen* győzelmet arasson Oroszország felett. Ebben a helyzetben két nagyobb forgatókönyv tűnik többé-kevésbé reálisnak.

Az első lehetőség, hogy a tárgyalások megrekednek, és a háború addig folytatódik, amíg az egyik oldal nem bírja tovább. Tekintettel az ellenségénél kisebb tartalékaira, ez az oldal minden bizonnyal Ukrajna lenne, s így a konfliktus orosz győzelemmel érne véget. Ez a győzelem ugyanakkor a nyugati liberális propaganda állításaival szemben meglehetősen korlátozott lenne, és sem Ukrajna teljes elfoglalását nem jelentené, sem azt, hogy Kijev legyőzése után Oroszország mindjárt Európa ellen fordulna. Egy ilyen műveletre Moszkvának sem a kellő képesség, sem a kellő motiváció nem áll rendelkezésére, még egy katonailag ennyire legyengült Európa ellen sem. A békefeltételek viszont, amiket összeomlása esetén Kijev kénytelen volna elfogadni, minden kétséget

2 Idézi: Andrew Roth: Putin accuses west of 'coming with its missiles to our doorstep'. *The Guardian*, 2021. december 23. <<https://www.theguardian.com/world/2021/dec/23/putin-accuses-west-coming-with-missiles-doorstep>>.

Az Oroszország ellenőrzése
alatt álló történelmi területek
(Vintage Maps X-oldal)

kizáróan jelentősen kedvezőtlenebbek volnának azoknál, amiket egy amerikai közvetítéssel kaphatna, így összességében Kijev számára is az jelentené a kisebbik rosszat, ha békét kötne Oroszországgal.

A másik lehetőség, hogy a harcoló felek Washington aktív közvetítésével a jövőben békét kötnek. Ez a forgatókönyv, bár minden későbbi, hosszú távú rendezés előfeltétele, számos kihívással kell, hogy szembenézzon, melyeknek egy része a felek eltérő érdekeiből következik, egy másik, legalább ennyire jelentős rész pedig annak a világrendnek a logikájából, ami mellett a liberális Nyugat évtizedekkel ezelőtt elkötelezte magát. Ahhoz ugyanis, hogy a Nyugat Putyint legitim tárgyalópartnerként ismerje el, az összes általa vallott elvvel szembe kell mennie, ami annál inkább fájdalmas a számára, mivel a békének a hatalmi realitásokat figyelembe véve komoly engedményeket kell tartalmaznia Oroszországgal szemben. Ezen engedmények pontos mibenlétét illetően a külső szemlélő természetesen csak találgathat. Annyi mindenestre egészen biztos, hogy sem a 2014., de még a 2022 előtti határok visszaállítása sem reális Ukrajna számára, akinek (legalábbis jó időre biztosan) a NATO-tagságról is le kell mondania. Mindezen túlmenően amennyiben valóban a tartós rendezés mellett kötelezzük el magunkat, tekintettel a konfliktus világpolitikai implikációira, megkerülhetetlen, hogy egyben a nemzetközi rendszer alapjait is valamilyen módon újra ne értékeljük, nagyjából ahhoz hasonlóan, ahogyan azt egykor az 1648-as vesztfáliai békében is tették. Vagyis az Ukrajnáról szóló békének nem csak, sőt valószínűleg nem is elsősorban (!) Ukrajnáról kell szólnia.

VILÁGPOLITIKAI REALITÁSOK

A kompromisszumos béke ellenzői rendszerint egy morális megalapozottságú érvre hivatkoznak, amikor a Moszkvával való tárgyalások lehetőségét elutasítják. Ez az érv a nemzetközi kapcsolatok neoliberális elméletének azon előfeltevését veszi alapul, mely szerint egy erkölcsösebb világ megteremtése érdekében az államok közötti kapcsolatokat az erő helyett a szabályokra és az azokat garantáló nemzetközi intézmények primátusára kell felépíteni. Állításuk szerint az agresszió, amennyiben nem fékezik meg, olyan precedensként szolgálhat, amit az autokratikus államok innentől kezdve időről időre felhasználhatnak – és szükségszerűen fel is használnak – a demokráciák zsarolására, ahogy azt Hitler is tette 1938-ban. A „München-érv” használata a jelen szituációra alkalmazva több szinten is hibás.

Az elmélet szintjén azért, mivel feltételezi, hogy Oroszország ukrajnai inváziója a precedens, ami innentől kezdve a jövő agresszióinak bátorító példájául szolgálhat. Túl az álszentségen, amit az jelent, hogy a liberális fősodor innen kiindulva a Nyugat nevében úgy utasítja el az autokratákkal való tárgyalás lehetőségét, hogy közben maga is időről időre együttműködött és együttműködik velük, magának a precedenseseménynek a kiválasztása is erősen problémás. Jóllehet, egy esemény precedenssé való kinevezésében mindig van valamennyi önkényesség (az eredeti müncheni esetben, például miért nem az *Anschluss* vagy a Rajna-vidéki bevonulás), tekintve, hogy az uralkodó *status quó*t itt-ott mindig érik sérülések, még akkor is több olyan esetet találunk az elmúlt huszonöt-harminc évben, amit ilyen vagy olyan szempontból vízvázasztó-értékűnek tekinthetünk (például a 2008-as orosz–grúz háborút). De amennyiben még el is fogadnánk a feltételezést, hogy Oroszország Grúzia ellen 2008-ban agressziót követett el, még mindig nem kaptunk kielégítő választ arra a kérdésre, hogy az Egyesült Államok iraki és koszovói akciói minek minősülnek. Ezek az esetek – különösen Irak – már csak azért is súlyosak, mivel itt a Nyugat saját deklarált szabályait áldozta fel a hatalmi politika oltárán, ami már önmagában is ellentmondásos.

Jöjjön a gyakorlat! Európának, a Nyugatnak túl azon, hogy az elmélet szintjén téves képet alkot magának az orosz–ukrán háború jelentőségéről, gyakorlati eszközei sincsenek meg arra, hogy akaratának Oroszországgal és szövetségeseivel szemben érvényt szerezzen. Ennek több oka is van. 1) Az atomfegyverek létezése, mégpedig az, hogy egyszerűen túl sok van belőlük, és pedig javarészt két, egymással szemben ellenérdekelt hatalom kezében. Amennyiben Amerika és Oroszország egy világháborúban valóban egymásnak esnének, az jó eséllyel az egész emberi civilizáció megsemmisüléséhez vezetne, amire annál is inkább nagy az esély, mivel ez utóbbi hagyományos erői elenyészőek a NATO-éhoz képest, ami Moszkvát ösztönözhetné tömegpusztító fegyverei bevetésére. 2) Oroszország és a hitleri Németország geostratégiai pozíciói alapvetően különböznek. Németország 1871 óta kétségtől elsőrendű nagyhatalom volt, ráadásul Európa egyértelműen legfejlettebb, katonailag legerősebbje, amely ráadásul központi földrajzi fekvésének köszönhetően kedvező helyzetben is volt a földrész uralásához. Oroszország helyzete ennek pontosan az ellentéte. Jóllehet, az ország gazdaságilag messze nem elsőrendű nagyhatalom, és társadalmi fejlettség tekintetében is az egykori Németország mögött kullog, kontinensnyi országgént olyan kedvező földrajzi pozícióval bír, ami nemcsak bőséges nyersanyagforrásokat biztosít a számára, de rendkívül jól védhető is. Nem mellesleg Oroszország jelenleg Kínával és Iránnal áll stratégiai szövetségi viszonyban, ami a gazdasági előnyök mellett biztosítja számára, hogy háború esetén csak egy fő irányból kell komolyabb támadásra számítani. 3) A NATO fennállása. Bár nem tökéletes, az aligha tagadható, hogy a NATO jelenleg a Föld legerősebb és alighanem leginkább integrált katonai szervezete, melynek ráadásul a világ első számú katonai hatalma is a tagja. Hitlernek 1938-ban nem, hogy semmi hasonlóval nem kellett számolnia, de támadása idején Csehszlovákia két nyugati szövetségese is komoly problémákkal küzdött,

**a Nyugatnak
több nem nyugati
erőközponttal
kell osztoznia**

miközben a megtámadott ország nemcsak Németországgal, de hála arrogáns miniimperializmusának, Magyarországgal és Lengyelországgal is ellentétbe került. Ezzel szemben, ha Oroszország katonai potenciálját tekintve előnyben is van az európai országokhoz képest, erőkoncentrációs képessége pedig lokálisan meghaladja az Egyesült Államokét, a NATO megtámadása azt jelentené, hogy a Föld jelenlegi legerősebb hatalmával kerül háborúba. 4) A Nyugat pozíciói a világalom szempontjából. Habár az Európa-központú világrend legalább az I. világháború óta hanyatlóban volt, úgy gazdasági, mint geopolitikai értelemben, 1938-ban az Egyesült Királyság és Franciaország a Föld szárazföldi területeinek még mindig jelentős részét uralma alatt tartotta, London ráadásul 1943-ig a világ legnagyobb flottájával büszkélkedhetett. Ezen túlmenően, ha az európai ügyek intézéséből 1918 után ki is vonult, nyugati hatalom volt az Egyesült Államok is, Japánt és a Szovjetuniót hagyva meg egyedüli Nyugaton kívüli nagyhatalmaknak. Ma ellenben a Nyugatnak egy sor nem nyugati erőközponttal kell a világalmon osztoznia, akik között szuperhatalmak (Kína), nagyhatalmak (India, potenciálisan Brazília) és regionális hatalmak (Brazília, Szaúd-Arábia, Törökország) egyaránt vannak. Ezek az országok ugyan sok esetben egymással is rivalizálnak, s így nem várható, hogy velünk szemben valaha is egységfrontot hozzanak létre, az aligha tagadható, hogy egy globális konfliktus esetén a Nyugat a korábbinál jóval kisebb tábor tudna maga mögött felsorakoztatni, mégpedig a korábbinál nagyobb és erősebb ellenségek ellenében.

BÉKE – DE MILYEN?

Az orosz–ukrán háborúhoz vezető folyamatok valós horizontjukat tekintve világpolitikai jelentőségűek, és nem egyszerűsíthetők le Oroszország és Ukrajna szűkebb értelemben vett viszonyrendszerére. Ennek megfelelően a béke sem korlátozódhat pusztán e két ország kapcsolatainak tisztázására, hanem az új világrend alapjaira nézve is bizonyos alapvetésekkel kell szolgálnia, különösen,

Európának szüksége van Oroszországra

ami az orosz–amerikai viszonyt illeti. Kiindulva abból, hogy jelen esetben az alapproblémát végső soron Oroszország atlanti világrendbe való integrálódásának kudarca jelenti, és hogy az ukrán háború ennek az átfogóbb konfliktusnak az egyik leágazása, logikus következtetés, hogy a rendezésnek mindenekelőtt Oroszországnak a Nyugattal való kapcsolatára kell irányulnia, úgy azonban, hogy közben Ukrajna számára is valamilyen perspektívával szolgál. A kérdés csak az, miképp?

Legelőször is, létfontosságú felismerni, hogy a liberális-neokonzervatív oldal által erőltetett „értékelvű külpolitika” zsákutca, és nemcsak azért, mert az a maga tiszta metafizikai valóságában soha nem is létezett, hanem azért, mert az unipoláris világrend megszűntével egyben azok a lehetőségfeltételek is megszűntek, amik egy hasonló politikát korábban többé-kevésbé lehetővé tettek. Értékelvű politikát ugyanis két esetben lehet folytatni: hogyha a felek között léteznek konkrét közös értékek, amik lehetővé teszik a kommunikációt, és amennyiben egy hatalomnak megvan a képessége arra, hogy saját ideológiáját és intézményeit a többi félre egyoldalúan rá tudja kényszeríteni. Aztán amennyiben a jövőben legalábbis normalizálni akarjuk a kapcsolatainkat Oroszországgal, elkerülhetetlen, hogy reálisan mérjük fel valós súlyát, illetve ezzel párhuzamosan azt a szerepet, amit az ország az európai kontinens politikai rendszerében betölt(het). Az Oroszországról szóló főáramú narratíva sajnos egy durva önellentmondásra épít, amennyiben Moszkvát kontextustól függően egyszerre próbálja túl erősnek, illetve túl gyengének beállítani. Túl erősnek, amikor egy Európa elleni orosz invázió rémével fenyeget, és túl gyengének, amikor azzal hiteget, hogy a kellő támogatás mellett Oroszország az ukrán fronton rövid időn belül legyőzhető. A valóság ezzel szemben valahol a két véglet között van. Oroszország ahhoz túl erős, hogy egy *proxy*háború keretein belül Ukrajnában vereséget mérjenek rá, ahhoz viszont túl gyenge, hogy gazdaságával egy Európa elleni háborút támogatni tudjon, még akkor is, ha fegyveres erői

A múlt árnyai –

Volodimir Zelenskij ukrán elnök kitünteti az Ukrán Fegyveres Erők katonáját, aki mellkasán a II. világháború alatt ukránokból toborzott Galícia SS-hadosztály címerét viseli (X)

önmagukban véve jelentős fölényben lennének bármelyik európai hadsereggel szemben. Ugyanígy nem ebbe az irányba mutat az ország hanyatló demográfiaja sem, arról nem is beszélve, hogy egy ilyen nyílt háború semmilyen reális haszonnal nem járna. Amennyiben feltételezzük is, hogy a NATO esetleges felbomlása esetén Oroszország kísérletet tesz hatalma kiterjesztésére Kelet-Európában, akkor sem valószínű, hogy belátható időn a Baltikumon, Belaruszon, esetleg Moldován és a Kaukázus egyes államain túlmenően közvetlen katonai fenyegetést jelentene a régió országaira, de még az iméntiekre sem biztos.

A másik oldalról azt is szükséges felismerni, hogy Európának legalábbis közvetve szüksége van Oroszországra, amennyiben a távol-keleti orosz hatalom az egyetlen, ami Kínát Szibériától egyelőre távol tarthatja. Habár a nyugati táboron belül vannak radikálisok, akik Oroszország feldarabolását kívánatosnak tartják, a valóság az, hogy egy ilyen forgatókönyv megvalósulása felfoghatatlan stratégiai fenyegetést jelentene Európa számára. Azon túlmenően, hogy a világ legnagyobb atomfegyver-arszenálja bizonytalan kezekbe kerülne, az orosz birodalmi állam dezintegrációja azzal a veszéllyel is járna, hogy megnyitja az utat Kína expanziója felé. Oroszország összeomlása esetén egy ilyen expanzió már pusztán biztonsági okokból is indokolt lenne Peking számára, következménye pedig valószínűleg a globális hatalmi egyensúly lavinaszerű összeomlása lenne. Amennyiben ugyanis Szibéria, vagy legalábbis annak egy jelentős része, kínai birtokká válna, azzal Euráziában az 1240-eshez nagyon hasonló állapotok állnának vissza: a keleti szélén egy hatalmas ázsiai birodalommal, amit néhány belső-ázsiai államon, valamint egy gyenge Oroszországon (21. századi Moszkóvián) kívül semmi sem választ el Európától. Egy ilyen lépésre az Egyesült Államok részéről az volna a logikus válasz, hogy a kínai térnyerést ellensúlyozandó Észak-Amerikában kezd expanzióba, és annektálja Grönlandot, esetleg Kanadát. Amennyire tehát nem érdeke Európának Oroszország túlzott megerősödése, ugyanannyira nem áll érdekében az eurázsiai nagyhatalom túlzott meggyengülése, mivel ez a mostaninál sokkal kedvezőtlenebb geopolitikai felálláshoz vezethetne.

Végül, de nem utolsósorban, elengedhetetlen, hogy Ukrajna számára is valamiféle kompromisszumot találjunk. Ami a konfliktusnak megágyazó nemzetiségi dilemmát illeti, ti. hogy Ukrajna marad-e multietnikus ország, vagy megindul a nemzetállammá válás útján, ez mára nagyjából lefutottnak tekinthető, legalábbis az ukrán és az orosz etnikum vonatkozásában. A háború ugyanis amellett, hogy a jellemzően oroszok lakta területek nagy részének elvesztését eredményezte Kijev számára egyben egy olyan fokú oroszellenes érzelmeknek is megágyazott az ukrán lakosság körében, ami a baráti érzelmek maradványát is örökre eltörölte. Kérdés, hogy az ország keleti területeinek egészen pontosan mekkora része kerül Moszkva fennhatósága alá. Bár a végül orosz kézen maradó területek pontos határai egyelőre nem tiszták, és a katonai helyzet alakulásával párhuzamosan változ(hat)nak, az mindenesetre világos, hogy Kijevnek a béke érdekében számottevő területekről le kell mondania. Az igazi kérdés inkább abban áll, hogy a végül Kijev felügyelete alatt maradó területek képesek lesznek-e integrálódni a nyugati szövetségi rendszerbe, és ha igen, hogyan.

Utóbbira nézve pedig több lehetőség is van. 1) Legelőször is a NATO-ba és az Európai Unióba való belépés, ami 2014 óta a kijevi politika első számú stratégiai célját képezi. Annak valószínűsége, hogy ez a forgatókönyv – bár Ukrajna nyugati integrációjának beteljesülését, stratégiai maximumát jelentené – a közeljövőben végbemegy, nulla, és nem csak a Trump-kormányzat ellenkezése miatt. Az ukrán NATO-tagság ugyanis a háború eszkalációját tekintve olyan kockázatot rejt magában, amit a szervezet tagjainak egy jelentős része elutasít. Így tett többek között már a Biden-kormányzat is, akiket oroszbarátsággal a legkevésbé sem lehet vádolni. Ezt az integrációt ráadásul a NATO jelenlegi szabályzata értelmében csak és kizárólag abban az esetben lehetne végrehajtani,

amennyiben Ukrajnában előzőleg békét kötöttek (vagy ha az összes, nemzetközi jogilag a megtámadott országhoz tartozó területről kiűzték az oroszokat, ennek az esélye azonban megint csak nulla), ehhez viszont elengedhetetlen, hogy Kijev békét kössön Oroszországgal. 2) Másodszor felmerülhet, hogy Ukrajnát csak az Európai Unióba vegyék fel, a NATO-ba ne, vagy legalábbis a belátható jövőben ne. Ez a forgatókönyv elvileg nem

jelentene stratégiai fenyegetést Oroszország számára sem, tekintve, hogy az Európai Unió nem katonai szövetség. A probléma inkább abban áll, hogy Ukrajna jelenleg nem képes és valószínűleg jó ideig nem is lesz képes teljesíteni a csatlakozási feltételeket, az ország felzárkóztatása ráadásul gigantikus összegeket emésztene fel Európa részéről, nem beszélve arról, hogy ezek jó részét abból az alapból vonnák el, amit jelenleg a keleti országok (például Magyarország) felzárkóztatására fordítanak. Ennek ellenére Ukrajna EU-csatlakozása főleg középtávú távon nem lehetetlen. Kérdés, milyen szerepet fog még játszani ez az Európai Unió a világ ügyeiben, különösen, ha már az Egyesült Államokkal is ellenszélben kell működnie, de az is, hogy mennyiben lesz képes az EU-tagság kielégíteni Kijev biztonsági igényeit. 3) Harmadszor az orosz követeléseknek megfelelően Ukrajna – ami marad belőle – lehet semleges állam, amely egyfajta ütközőként szolgál a Nyugat és Oroszország között, esetleg valamiféle nemzetközi felügyelet alá kerülne. Az összes közül alighanem ez a megoldás felelne meg legjobban a nagyhatalmaknak, rövid távon legalábbis. Egy semleges Ukrajna ugyanis Moszkva számára is elfogadható lenne, és a nyugati hatalmakat is mentesítené egy időre az Ukrajna integrációjával kapcsolatos költségek és felelőségek alól, mely idő alatt az ország közelebb kerülhetne az uniós csatlakozás feltételeinek teljesítéséhez. A pacifikáció Amerika számára lehetővé tenné, hogy figyelmét a Közel-Keletre és a Csendes-óceánra összpontosítsa, mely térségek stratégiai jelentősége Washington számára mindig is meghaladta Ukrajna jelentőségét. Végezetül, amennyiben az Oroszországgal való konfliktust egy adott szintre képesek lennénk deeszkálálni, azzal megnyílna a lehetőség, hogy a jövőben Moszkva Pekingre való ráutaltságát csökkentjük, ezáltal némileg lazítva az orosz–kínai szövetségen.

Persze, a harmadik megoldás, vagyis egy alapvetően kompromisszumos rendezés keresztülvitele is számos kihívással járna. Kezdetnek mindjárt ott van

Ukrajna ütközőként szolgál a Nyugat és Oroszország között

az ukrán társadalom vagy legalábbis egy részének esetleges ellenállása, amely három év háború és megannyi veszteség után joggal érezné úgy, hogy nyugati szövetségesei cserbenhagyták. Az árulás érzése annál is inkább indokolt lenne, mivel annak idején Ukrajnát éppen nyugati szövetségesei biztosították végsőkéig való támogatásukról az orosz invázió ellen, amit ráadásul nem győztek időről időre a nyilvánosság előtt megerősíteni. Az, hogy ígéretei ellenére a Nyugat mégsem volt képes az országot a fájó vereségtől megmenteni, minden bizonnyal súlyos csalódottságot fog kelteni az ukrán népesség körében, s ez annál is inkább veszélyes, mivel könnyen a nacionalista erők hatalomra kerülését eredményezheti. Egy hasonló légkörben ráadásul könnyen és gyorsan elindulhat a bűnbakkeresés, ami különösen a kárpátaljai magyar kisebbség vonatkozásában jelent kiemelkedő kockázatot. További akadály, hogy Oroszország a háború jelen szakaszában nem hajlandó a békére, vagy legalábbis olyan békére, ami Ukrajna számára is elfogadható. Bár korábban Moszkva tőle telhetően igyekezett elkerülni a konfliktus nyílt háborúvá való eskalációját, annak kitörése után pedig megpróbálta azt viszonylag „szűk” keretek közt tartani, a fennálló orosz katonai fölény Moszkvát sokkal inkább a harcok folytatásában, mintsem lezárásában teszi érdekeltté. Ez kegyetlen és etikátlan, de semmiképpen sem illogikus. A háború ugyanis Oroszországot is megterhelte (ha jóval kevésbé is, mint Ukrajnát), éppen ezért vezetésének saját érdekeit szem előtt tartva mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy az eddigi erőfeszítések ne tűnjenek hiábavalónak, amit leglátványosabban hódításokkal lehet elérni.

Végül, de nem utolsósorban, a hosszú távú stabilitás ellen szól az a tény, hogy egy ilyen béke jellegét tekintve szükségszerűen átmeneti lenne abban az értelemben, hogy a konfliktus egyik fő okára, jelesül Ukrajna geopolitikai orientációjára nézve nem jelentene hosszú távú megoldást. Semleges ütközőállamként ugyanis Ukrajna sem a Nyugatnak, sem az orosz szövetségi rendszernek nem lenne teljes jogú tagja, hanem az ország geopolitikai orientációja egy bizonyos relatív egyensúlyi helyzet hatalmi alapjain épülne fel, mely egyensúly egyik oldalán a Nyugat részéről Ukrajnának az oroszokkal szembeni megvédésére való képtelensége, a másik oldalán az oroszoknak az ország teljes alávetésére való képtelensége állna. Mindez önmagában véve nem volna ördögtől való, a helyzet azonban stabil csak addig maradhat, amíg az egyensúly az egyik oldalon föl nem borul. Fölmerül a kérdés, mi történik abban az esetben, ha valamikor a belátható jövőben a NATO és/vagy az Európai Unió felbomlik, és Oroszország (akkor már valószínűleg másvalaki irányítása alatt) úgy dönt, hogy befolyását Ukrajna fölött kiterjeszti? És fordítva: Oroszország jelentős meggyengülése esetén nem volna-e észszerű a Nyugat szempontjából, hogy már csak saját biztonsági érdekeiből kiindulva is (ti. a határai mentén egy veszélyes hatalmi vákuum kialakulását megelőzendő) a saját szövetségi rendszerébe bevonja?

Probléma tehát van bőven, amit egy deeszkalációs folyamat során a jövőben a feleknek menedzselniük kell. Ezen folyamatnak a kibontakozása – feltéve, hogy egyáltalán sikerül elindítani – mindenképpen hosszú időt fog igénybe venni, nem kevés lemondást követelve meg elsősorban Ukrajna részéről, ami számára egyelőre egy többé-kevésbé méltányos fegyverszünet elérése is sikerszámba menne. A folyamatot magát mindenképpen szükséges elkezdeni – nem azért, mintha egy tökéletesen igazságos béke elérhető volna, hanem azért, mert minél később teszik ezt meg, annál rosszabb feltételek mellett kell majd leülniük a békéről tárgyalni Oroszországgal. ■

Irodalomjegyzék

Zbigniew Brzezinski: *A nagy sakktábla. Amerika világelsőse és geostratégiai feladatai.* ford. Hruby József, Antall József Tudásközpont, Bp. 2017.

Samuel P. Huntington: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása.* ford. Gátsity Mila – Gecsényi Györgyi – Pusztai Dóra, szerk. Ara-Kovács Attila, Európa, Bp. 2018.

Robert Kagan: *Made in America.* ford. Pálmai Zsolt, Antall József Tudásközpont, Bp. 2015.

Halford J. Mackinder: *A földrajz, mint a történelem kulcsa* [1904] ford. Pásztor Andrea = *Geopolitikai szöveggyűjtemény.* szerk. Csizmadia Sándor – Molnár Gusztáv – Pataki Gábor Zsolt, SVKI, Bp. 1999.

Sumantra Maitra: Ukraine Should Have Heeded Milley's Warning. *The American Conservative*, 2024. november 21. <<https://www.theamericanconservative.com/ukraine-should-have-heeded-milleys-warning>>

Ian Morris: *Why The West Rules. For Now, The Patterns of History and What They Reveal About The Future.* Picador, Farrar, Stratus & Giroux, New York, 2010.

Carroll Quigley: *The Evolution of Civilizations. An Introduction to Historical Analysis.* Liberty Fund, New York, 1979.

Emmanuel Todd: *A Nyugat veresége.* ford. Erdei Ilona, Gondolat, Bp. 2024.